

พุทธวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างสัมมาทิฐิ

Buddhist Communication for the Right View (SAMMĀDITṬHI)

ชยานันท์ หนูไชยะนันท์ Chayanon Noochaiyanan^๑
พระเมธีวราญาณ Phametheewarayan^๒
ปณัชญา ลีลายุทธ Panatchaya Leelayouth^๓

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เรื่อง พุทธวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างสัมมาทิฐิ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาสัมมาทิฐิในฐานะตัวสารที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากมิจฉาทิฐิเป็นสัมมาทิฐิ และ (๓) เพื่อนำเสนอพุทธวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างสัมมาทิฐิ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพคือการวิเคราะห์เอกสาร มีผลการศึกษาวิจัยพบว่า สัมมาทิฐิจัดเป็นตัวสารที่เป็นหลักสำคัญ มีความหมายว่าการเห็นสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ทุกแห่งทุกมุมมี ๒ ประเภท คือ (๑) โลกียสัมมาทิฐิ เป็นความเห็นความรู้ความเข้าใจชอบหรือถูกต้องในเรื่องของกฎแห่งกรรม (๒) โลกุตตรสัมมาทิฐิเป็นความเห็น ความรู้ ความเข้าใจชอบหรือถูกต้องในสิ่งทั้งหลายหรือโลกและชีวิตตามความเป็นจริง โดยสัมมาทิฐิจัดเป็นตัวสารทั้งระดับโลกียะและระดับปรมาตมัจจุที่ทำให้เกิดประโยชน์ ๓ ระดับคือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในอนาคต และประโยชน์ขั้นสูงสุด เป็นตัวสารที่สัมพันธ์กับผู้ส่งสารและผู้รับสารที่จะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงจากปุถุชนไปเป็นอริยชนได้ส่วนวิธีการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นสัมมาทิฐิ เป็นวิธีการสื่อสารที่ดีที่ประสบผลสำเร็จ คือเป็นตัวสารที่เป็นบ่อเกิดแห่งคุณงามความดีทั้งหลายที่สามารถแก้ไขความเห็นผิด (มิจฉาทิฐิ) ให้เห็นให้รู้ให้เข้าใจในอริยสัจ ๔ คือ เห็นทุกข์ เห็นสมุทัย เห็นนิโรธ เห็นมรรค เป็น

^๑ แผนกพนักงานต้อนรับ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน), Cabin Attendant Department, Thai Airway International Public Company Limited, Thailand.

^๒ ภาควิชาพระพุทธศาสนา, คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Buddhist Department, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

^๓ สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Dhamma Communication Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

เหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้นหรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น โดยกระบวนการเกิดขึ้นของสัมมาทิฐิ ทั้งปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการในการใช้ความคิดแบบกฎวิธี คิดอย่างมีระเบียบแบบแผน คิดหาเหตุผล สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย รู้จักแยกแยะสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้เห็นตามความเป็นจริง

คำสำคัญ : พุทธวิธีการสื่อสาร, สัมมาทิฐิ

Abstract

This research has three main purposes: (1) to study Sammādiṭṭhi as a substance in the Theravāda Buddhist scriptures; (2) to study the means of communication the change from Michādiṭṭhi to Sammādiṭṭhi; (3) to present Buddhist communication methods to create Sammādiṭṭhi. By using the qualitative research method is document analysis.

The research found that it is a matter of principle. There are two aspects to the right view of things. (1) The path of righteousness. (2) The lucid mind is the opinion, knowledge, understanding, or righteousness of all things, or the world and the two real lives. Related substances, In other words, Sammādiṭṭhi is a substance that is both Lokiya Sammādiṭṭhi and Lokuttara, Sammādiṭṭhi for three levels of benefit in the present, the future and the highest . The substance is related to the messenger and receiver. It will be developed or changed from mortal to the truth. The way to communicate for change is Sammādiṭṭhi . It is a good thing that you can correct Michādiṭṭhi to see the grasp of the Four Noble Truths, to see Dukkha, Samuddhaya, Nirodha and Magga. It happens, or how is happening that is more prosperous. As the process of Sammādiṭṭhi both Paratokosa and Yonisomanasikāra. That is using the right way, to think in a regular way, to retrieve on the line for knowing all things to see the truth.

Keywords: Buddhist Communication, The Right View (Sammādiṭṭhi)

๑. บทนำ

ในปัจจุบัน สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมากมาย อาจมีสาเหตุภายในระบบสังคม และสาเหตุภายนอกในระบบสังคม สาเหตุภายในในระบบ เช่น การประดิษฐ์คิดค้นต่างๆ ทั้งการประดิษฐ์คิดค้นทางวัตถุ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และการประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม เช่น กฎหมายใหม่ ขนบประเพณีหรือธรรมเนียมใหม่ ลัทธิศาสนาใหม่หรือสาเหตุจากเหตุปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญคือ การสื่อสารที่มีการเปลี่ยนแปลงทางนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีสิ่งเหล่านี้มีผลทำให้การดำเนินชีวิตในสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้การสื่อสารกันในชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของปรัชญาแนวคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือลัทธิศาสนาใหม่^๔ ทั้งที่เกิดขึ้นภายในระบบหรือได้รับมาจากนอกระบบสังคมก็ดี การสื่อสารนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงสังคมเกิดขึ้น ดังเช่นการสื่อสารที่ใช้ในการประกาศศาสนา และการสื่อสารในชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของปรัชญาแนวคิดของศาสนาใหม่ที่ได้แพร่หลายไปทั่วสังคม เมื่อพุทธศาสนาได้กำเนิดขึ้นและเริ่มตั้งมั่นในแผ่นดินอินเดีย นับแต่นั้นการเปลี่ยนแปลงสังคมในสังคมอินเดียก็ชัดเจนขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น มิใช่เรื่องเฉพาะของปัจเจกที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจากปัจเจก

กลายเป็นอริยบุคคล มิใช่เรื่องเฉพาะตัว แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นเชื่อมโยงถึงการเปลี่ยนแปลงสังคม ทำให้สังคมอินเดียเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมากมาย ทั้งในระดับบุคคล และระดับสังคม กล่าวคือ ในระดับบุคคลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจในชีวิตและเป้าหมายของชีวิต ในระดับสังคมนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งในเชิงโครงสร้าง และในเชิงคตินิยมทั้งระดับบุคคล และระดับสังคมการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล เช่น สิงคาลกะ คหบดีบุตรเปลี่ยนความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติของตนเกี่ยวกับการไหว้ทิศทั้ง ๖^๕ พร้อมทั้งเฝ้าวาจาขอถึงพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ไปจนตลอดชีวิต หลังจากที่ได้ฟังพระพุทธเจ้าทรงอธิบายการไหว้ทิศ ๖ ในอริยวินัย หรือธรรมเนียมแบบแผนของพระอริยะ อุบาสิกหบดีเปลี่ยนศาสนา หรือเปลี่ยนความเชื่อของตนจากศาสนาเชน ซึ่งมีนิครนถ์ นาฏบุตรเป็นเจ้าของลัทธิ มาประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยในพุทธศาสนาอย่างอาจหาญในทันที หลังจากที่ได้ทำการสื่อสาร ด้วยวิธีโต้วาทะกับพระพุทธเจ้า เรื่องกรรมและโทษของกรรม โดยกล่าวย้ำเจตจำนงในการเปลี่ยนศาสนาของตนถึง ๓ ครั้ง^๖ พระองค์ลิลามลเถระ เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ในพฤติกรรม และ

^๔ ดูรายละเอียดใน วิเชียร รักการ, *วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๙).

^๕ ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย)

๑๑/๒๔๒-๒๗๔/๑๙๙- ๒๑๘.

^๖ ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๘-๖๘ /๕๖- ๖๔.

เป้าหมายของชีวิต หลังจากได้ยินพุทธคำรัสว่า “เราหยุดแล้ว องค์กริมาล ท่านต่างหากจงหยุด”^๓

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างบุคคลอีกมากในพระไตรปิฎกที่ได้เปลี่ยนความคิด ความเชื่อของตนเอง หรือเป้าหมายในชีวิตของตนเอง ประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัย มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต ส่วนการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม ที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงทฤษฎี หรือ ความเชื่อ ลัทธิทฤษฎี หลักการ ค่านิยม อุดมการณ์ แนวทัศน์ในการมองโลกและชีวิต^๔ เนื่องจากความคิดเห็นที่ว่า “พระพรหมเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง รวมทั้งตัวเราด้วยนั้นได้เพื่ออยู่สมัยหนึ่ง ต่อมาเมื่อโลกวิวัฒนาการขึ้นตามลำดับในที่สุดเรื่องพระพรหมก็ค่อยๆ ลดลง”^๕ ในขณะที่พราหมณ์สอนเรื่อง “อาตมัน”^๖ ว่าเป็นตัวตนที่ถาวร เป็นอมตนิรันดร พุทธศาสนาสอนเรื่อง “อนัตตา” ว่าคนเราไม่มีตัวตนที่ถาวรตายตัว พราหมณ์กล่าวถึง “พรหมมัน”^๗ ว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่มนุษย์จะบรรลุถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเทพเจ้า แต่พุทธศาสนา กล่าวถึง “นิพพาน”^๘ ว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

เป็นเป้าหมายแห่งความดับลงซึ่งอุปาทานในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่าเป็นตัวเรา เป็นของๆ เรา ในขณะที่พราหมณ์สอนให้เชื่อในอำนาจขององค์เทพเจ้าผู้ลิขิตชะตาชีวิตของมนุษย์ พุทธศาสนากลับสอนให้เชื่อมั่นในการกระทำของมนุษย์เองที่ไม่มีอำนาจของเทพองค์ใดมาแทรกแซงได้ความเชื่อและคำอธิบายอันเป็นรากฐานนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อค้ำอธิบายปลีกย่อยเกี่ยวกับชีวิตและสังคม รวมถึงกระทบต่อโครงสร้างสังคมที่ถูกกำหนดไว้ด้วยระบบความเชื่อตามชุดคำอธิบายจากคัมภีร์พระเวท โครงสร้างสังคมที่ถูกกำหนดไว้ด้วยระบบวรรณะได้คลายออกเกิดการกำหนดใหม่ด้วยระบบคุณค่าจากการกระทำ มิใช่เพราะชาติกำเนิด หรือเชื้อชาติ ฐานะทางสังคมดังที่ได้ทรงอธิบายให้การทวาทะและวาเสฏฐะเรื่องความบริสุทธิ์ในวรรณะ ๔ ซึ่งปรากฏในอัครคัมภีร์สูตรว่า

การกล่าววว่าวรรณะที่ประเสริฐที่สุดคือวรรณะพราหมณ์เท่านั้น เพราะพราหมณ์เป็นบุตรเป็น โอรส เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม เกิดจากพระพรหมเป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็นทายาทของพระพรหม การกล่าวเช่นนั้นเป็นการกล่าวดูพรหม และพูดเท็จ ฯลฯ ผู้ใดเป็นภิกษุอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตน โดยลำดับแล้ว ลี้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ผู้นั้นเรียกได้ว่าเป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลายในวรรณะ ๔ เหล่านั้น โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม เพราะ

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๘/๔๒๓-๔๒๔.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๓๕.

^๕ พระกวีรญาณ (จ่านง ทองประเสริฐ, ศ. พิเศษ, ราชบัณฑิต), **วิชาศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘.

ธรรม เท่านั้นประเสริฐ ที่สุดในหมู่ชนทั้ง
ในโลกนี้และโลกหน้า^{๑๐}

นอกจากนี้คตินิยมตลอดจน
วัฒนธรรมอีกหลายประการก็เกิดการ
เปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว
ชุมชน ไปจนถึงระดับสังคม เช่น วัฒนธรรม
การกิน การบูชาบุญ การปฏิบัติต่อบุคคลใน
ทิศทั้ง ๖ ซึ่งเป็นการแสดงหลักปฏิสัมพันธ์ของ
บุคคลในสังคม หรือสถาบันที่สำคัญต่างๆใน
สังคมเช่นสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษา
เป็นต้น รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับ
การปกครองของกษัตริย์ด้วย การ
เปลี่ยนแปลงสังคมดังกล่าวนี้แทบจะกล่าวได้
ว่าพลิกจากหน้ามือเป็นหลังมือเลยทีเดียว เป็น
การเปลี่ยนแปลงจากฐานรากของระบบคิด
และความเชื่อของสังคม อันเป็นผลมาจาก
ประดิษฐกรรมทางสังคมในสมัยนั้น คือ เกิด
ศาสนาใหม่ นั่นก็คือ พุทธศาสนานั้นเอง

การเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม
จะเกิดขึ้นได้ ก็มาจากการเปลี่ยนแปลงใน
ระดับปัจเจกก่อน โดยเริ่มตั้งแต่องค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคคลแรกที่เกิดการ
เปลี่ยนแปลง จากนั้นเมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว
บุคคลกลุ่มแรกที่เกิดการเปลี่ยนแปลงก็คือ
พระปัญจวัคคีย์ ต่อมาไม่นานหลังจากยสกุล
บุตร ๑ และสหาย ๕๔ คน ออกบวชและ
บรรลุนิพพานแล้ว เกิดมีพระอรหันตสาวก
ยุคแรก ๖๐ รูป จึงทรงส่งพระสาวกไป

ประกาศพระศาสนา^{๑๑} และก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงขยายวงกว้างออกไปจนเกิดการ
เปลี่ยนแปลงในระดับสังคมตามมาดังกล่าว
ข้างต้น

การเปลี่ยนแปลงระดับปัจเจก
ตัวอย่างคือ เมื่อพระโศภนทัตถุญะได้ฟังธัมมจัก
กัปปวัตตนสูตรในครั้งแรก ท่านได้ดวงตาเห็น
ธรรม การเปลี่ยนแปลงในด้านสถานภาพของ
ปัจเจกชนที่เกิดขึ้นคือ เปลี่ยนสถานภาพจาก
ความเป็นปุถุชน เป็นอริยชนทันที เมื่อจำนวน
พระอรหันตสาวกมีเพิ่มมากขึ้นและได้กระจาย
กันไปประกาศพระศาสนาในท้องถิ่นต่างๆ
เท่ากับโอกาส และช่องทางที่เกิดการสื่อสารมี
เพิ่มมากขึ้น และกระจายออกไปอย่าง
กว้างขวางในพื้นที่ต่างๆ ของสังคม จน
สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับ
สังคมขึ้นได้ ดังเช่นการเปลี่ยนแปลงระบบการ
ให้สถานภาพของบุคคลในสังคมจาก
สถานภาพที่ถูกกำหนดตายตัวไม่สามารถ
เปลี่ยนแปลงได้อันเนื่องมาจากชาติกำเนิดใน
ระบบวรรณะ มาเป็นสถานภาพที่สามารถ
เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งเนื่องมาจากการกระทำ
และศักยภาพในการบรรลุนิพพาน โดยไม่จำกัด
ชาติกำเนิด อายุ เพศ สถานภาพทางสังคมใดๆ
การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคน
ในสังคม เช่น สิทธิและหน้าที่ชนบทรรมนิยม
ประเพณี บทบาทและสถานภาพตัวอย่างคือ

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๖-๑๑๗/
๔๓๘.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุต
โต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรม
โลก,(กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์,
๒๕๕๒), หน้า ๘.

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องหน้าที่และหลักปฏิบัติที่พึ่งมีต่อกันของสมาชิกในครอบครัว ในสังคมระหว่างศิษย์กับอาจารย์ มิตรสหาย พระราชา กับข้าแผ่นดิน โดยปกติการสื่อสารเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นปกติวิสัยของคนทุกคน และมีความเกี่ยวข้องไปถึงบุคคลอื่นตลอดจนถึงสังคมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องอยู่ ไม่ว่าจะทำอะไรล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ทั้งสิ้น ในการประกาศพระศาสนา พระบรมศาสดาก็ทรงต้องอาศัยการสื่อสารเช่นกัน เริ่มตั้งแต่การสื่อสารภายในพระองค์เอง และขยายขอบเขตของการสื่อสารออกไปสู่การสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ ดังที่ก่อนที่พระองค์จะทรงสั่งสอนบุคคลอื่นพระองค์ได้ทรงพิจารณาสัตว์โลกเปรียบด้วยบัว ๔ เหล่า คือ (๑) อุกฤษฏัตถุญญ^{๑๒} คือพวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียวเป็นสัมมาทิฐิ (๒) วิบัติตถุญญคือ พวกที่มีสติปัญญาปานกลางเป็นสัมมาทิฐิ (๓) เนยยะคือ พวกที่มีสติปัญญาน้อยเป็นสัมมาทิฐิ (๔) ปทปรมะคือ พวกที่ไร้สติปัญญาเป็นมิจฉาทิฐิ แล้วจึงน้อมพระทัยไปเพื่อการแสดงธรรม หรือทำการสื่อสารที่เหมาะสมกับบุคคลแต่ละประเภทนั้น

^{๑๒} ดูรายละเอียดใน อ.ง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๐๒/๑๓๓.

นั้นพระพุทธเจ้าทรงใช้การสื่อสารกับบุคคล เหตุการณ์ และบริบทที่แตกต่างกันทั้งในแง่ของเนื้อหาสาร วิธีการหรือช่องทาง และการกำหนดผู้รับสาร ดังเช่นเมื่อทรงแสดงธรรมโปรดปัจเจกศิษย์ ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแสดงทางสายกลาง เพื่อให้ปัจเจกศิษย์เลิกจากบำเพ็ญทุกรกิริยาอันเป็นทางสุดโต่งสายหนึ่ง^{๑๓} ในขณะที่โปรดยสกุลบุตร ทรงแสดงอนุปพุททิกถา คือ เรื่องทาน ศิล การออกกาม หรือเมื่อทรงแสดงธรรมโปรดอดีตชฎิล ๓ พี่น้องซึ่งเคยบูชาไฟ ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร ซึ่งกล่าวถึงเรื่องไฟว่า ไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ^{๑๔}

นอกจากนี้ในแง่ของบริบทของสังคม เมื่อแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนาในชมพูทวีปหลังจากที่ทรงส่งพระสาวก ๖๐ รูปไปประกาศพระศาสนาแล้ว พระองค์ได้ตรัสว่า “แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” พระองค์เสด็จไปแสดงธรรมโปรดชฎิล ๓ พี่น้องนั่นเอง เมื่อชฎิล ๓ พี่น้องพร้อมทั้งศิษย์ ๑,๐๐๐ คน บวชในพระพุทธศาสนาแล้ว จึงได้นำเหล่าพระสาวกเหล่านั้นเข้าสู่กรุงราชคฤห์เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งเป็นพระราชแห่งแคว้นมคธซึ่งเป็นแคว้นใหญ่และทรงอิทธิพลแคว้นหนึ่ง^{๑๕} และในการโปรด

^{๑๓} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐-๒๔.

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๓-๖๔.

^{๑๕} เสฐียร พันธรังสี, พุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติ ฉบับค้นพบใหม่), พิมพ์ครั้งที่ ๖.(กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารได้บรรลุนิเวศน์ประชาชนทั้งหลายได้บรรลุนิเวศน์คนใน การแสดงธรรมครั้งนั้น ซึ่งแต่ละบุคคลล้วน เป็นสมาชิกของสังคมที่มีบทบาท สถานะ แตกต่างกันไป แต่ก็ส่งผลให้สังคมนั้นเกิดการ เปลี่ยนแปลงขึ้น

การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารที่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งปรากฏใน พระไตรปิฎก จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่าง ยิ่งถึงลักษณะ หลักการ และหลักปฏิบัติของ การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดขึ้นจาก การสื่อสารนั้นว่าเป็นอย่างไร เกิดขึ้นได้ อย่างไร ซึ่งนอกจากจะทำให้ได้ทราบถึง ลักษณะ หลักการและหลักปฏิบัติของการ สื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ ปรากฏในพระไตรปิฎกแล้ว ยังจะทำให้ได้ แนวทางในการสื่อสารตามแนวทางของ พระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สังคม ที่จะนำมาปรับใช้ให้เข้ากับสังคม ปัจจุบันซึ่งการสื่อสารมีบทบาท และความสำคัญต่อสังคมทั้งสังคมเป็นอย่างยิ่ง ทั้ง ในระดับปัจเจก และในระดับโครงสร้าง อัน ได้แก่ ระบบต่างๆ ในสังคมด้วย

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการสื่อสารเพื่อสร้าง สังคมที่ดี” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ นำเสนอในบทความนี้มี ๓ ข้อ คือ

๑. เพื่อศึกษาสัมมาทิฐิในตัว สารที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารเพื่อ การเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นสังคมที่ดี
๓. เพื่อนำเสนอพุทธวิธีการ สื่อสารเพื่อสร้างสังคมที่ดี

๓. ขอบเขตการวิจัย

ก. ขอบเขตด้านเนื้อหา

สำหรับขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งวิจัยเรื่องสัมมาทิฐิในฐานะตัวสารที่ ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท วิธีการสื่อสารอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากสังคมเป็นสังคมที่ดีและพุทธวิธีการ สื่อสารเพื่อสร้างสังคมที่ดี

ข. ขอบเขตด้านเอกสาร

ขอบเขตด้านเอกสารจะวิจัยเรื่อง สัมมาทิฐิในฐานะตัวสารจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส วิธีการสื่อสารอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากสังคมเป็นสังคมที่ดีจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ที่เกี่ยวข้อง

๔. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิง คุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยการ วิจัยทางเอกสาร(Documentary research) มีขั้นตอนวิจัยดังต่อไปนี้

๑. ทำการศึกษา รวบรวม วิเคราะห์เรื่องสัมมาทิฐิในฐานะตัวสารที่ ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจาก เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎก ข้อมูล พุทธภูมิ ได้แก่อรรถกถา ฎีกาปกรณ์วิเสส

๒. ทำการศึกษา รวบรวม วิเคราะห์เรื่องวิธีการสื่อสารอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมิฉฉาตฤทธิเป็นสัมมาตฤทธิ จาก เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และผลงานตีพิมพ์ ทั้งภาษาไทยภาษาอังกฤษด้านธรรมนิเทศ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ

๓. ทำการศึกษา รวบรวม สังเคราะห์พุทธวิธีการสื่อสารเพื่อสร้าง สัมมาตฤทธิ

๔. สรุปผลการวิจัย อภิปราย ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะทั้งเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

๕. สรุปและอภิปรายผล

๑. สัมมาตฤทธิ ในฐานะตัวสาร ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทศศาสนาเถรวาทใน คัมภีร์พระพุทศศาสนาเถรวาท “สัมมาตฤทธิ” จัดเป็นตัวสารที่เป็นหลักสำคัญ มีความหมาย ว่าการเห็นสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องครบถ้วน สมบูรณ์ทุกแง่ทุกมุม มี ๒ ประเภท คือ (๑) โลภียสัมมาตฤทธิเป็นความเห็นความรู้ความ เข้าใจชอบหรือถูกต้องบนพื้นฐานความเชื่อใน เรื่องของกฎแห่งกรรม เรื่องบุญบาป เรื่องโลก นี้โลกหน้า และเรื่องของนรกสวรรค์ กล่าวคือ ยังเป็นปุถุชน แต่เป็นกัลยาชนคนดีงาม (๒) โลภุตตรสัมมาตฤทธิเป็นความเห็น ความรู้ ความเข้าใจชอบหรือถูกต้องในสิ่งทั้งหลายหรือ โลกและชีวิตตามความเป็นจริงตามสภาวะ ธรรมชาติ เป็นความรู้ในระดับที่เหนือกว่า โลภียสัมมาตฤทธิ พ้นไปจากวิภวสงสารและ ปราศจากการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน กล่าวคือ เป็นอริยบุคคลตั้งแต่โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหันต์ระหว่างโลภียสัมมาตฤทธิ กับโลภุตตรสัมมาตฤทธิเป็นตัวสารที่สัมพันธ์กัน

เพราะเป็นธรรมที่ต้องคอยเกี่ยวพันซึ่งกันและ กัน โดยฝ่ายโลกียสัมมาตฤทธิสอนให้รู้จักทำบุญ รู้บาปรู้บุญ รู้กรรมดีกรรมชั่ว สร้างแรงจูงใจ เรื่องของการบริจาค ความเชื่อในโลกีย สัมมาตฤทธิ ๑๐ อย่าง

โลกียสัมมาตฤทธิเป็นรากฐานที่มี ความมั่นคงแข็งแรงให้กับโลกุตตรสัมมาตฤทธิ ในการพัฒนาตนให้ขึ้นสู่โลกุตตระที่ไม่มีอาสวะ เปรียบโลกียะกับโลกุตตระเป็นต้นไม้ใหญ่โลภ ยสัมมาตฤทธิก็เปรียบเสมือนเป็นรากแก้วและ ลำต้นที่คอยยึดเหนี่ยวให้เกิดความแข็งแรง ส่วนโลกุตตรสัมมาตฤทธิก็เปรียบเสมือนเป็นกิ่ง ก้าน ใบ สาขา ที่แผ่ขยายออกไปให้เกิดความ ร่มเย็นดอกผลคือ ความสำเร็จในที่สุด อีกนัย หนึ่ง “สัมมาตฤทธิ” จัดเป็นตัวสารทั้งระดับ โลภียะ และระดับปรมัตตัสัจจเป็นตัวสารทำให้เกิด ประโยชน์ทั้ง ๓ ระดับคือ ประโยชน์ขั้นต้น ได้แก่ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ขั้นกลาง ได้แก่ประโยชน์ในอนาคตเบื้องหน้า และ ประโยชน์ขั้นสูงสุด ได้แก่การบรรลุนิพพาน สารที่สัมพันธ์กับผู้รับสารนั้น ผู้รับสารจะ พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงตัวเองจากปุถุชนไป เป็นอริยชนได้ ต้องผ่านกระบวนการเกิดขึ้น ของสัมมาตฤทธิ กล่าวคือ ต้องเปลี่ยนแปลงจาก การเป็นมิฉฉาตฤทธิบุคคลมาเป็นสัมมาตฤทธิ บุคคลนอกจากนี้ “สัมมาตฤทธิ” มีมิฉฉาตฤทธิ เป็นตัวสารที่ตรงกันข้าม เพราะมิฉฉาตฤทธิเป็น ความเห็นความรู้ความเข้าใจที่ผิดพลาด คลาดเคลื่อนไม่ตรงตามสภาวะเป็นจริง และ ก่อให้บุคคลนั้น ยึดถือแบบผิด ๆ ไม่ถูกต้อง และเป็นโทษไม่ก่อประโยชน์อีกทั้งทำให้บุคคล อื่นที่เห็น ตาม บุคคลนั้น เกิดผิดพลาด คลาดเคลื่อนไปด้วย เพราะความเห็นนั้นเป็น ทรศณะที่ผิด ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหาย

มากมายมหาศาลตามมา โดยมีจิตวิญญาณมีอยู่หลายประเภท เช่นความเห็นว่ามี (นัตถิกทิวิน) ความเห็นว่ามีเป็นอันทำ (อภิวิน) และความเห็นว่ามีเหตุปัจจัย (อเหตุทิวิน) เป็นต้น มีจิตวิญญาณมีมูลเหตุเกิดขึ้นจากการไม่ได้พิจารณาไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ด้วยความรอบคอบ (อโยนิโสมนสิการ) และสิ่งเร้าภายนอกหรือเสียงจากคนอื่น เช่น การรับข่าวสารข้อมูลที่ผิด เป็นต้น (ปรโตโฆสะ)

อนึ่ง มีจิตวิญญาณมีโทษมาก เพราะเป็นพื้นฐานแห่งความเกิดขึ้นของชั่วร้ายหรือบาปอกุศลทั้งหลายทั้งปวง และเป็นตัวทำลายคุณธรรม หรือบุญกุศลทั้งปวงให้เสื่อมสิ้นไป มีกรณีตัวอย่างบุคคลที่เป็นมีจิตวิญญาณ ๔ กลุ่ม คือ กรณีที่ ๑ ครุทั้ง ๖ ได้แก่ ปุณณะ กัสสปะ, มัคขลิ โคศาละ, อชิตะ เกสกะมพล, นิครนถ์ นาฏบุตร, ปุกุทธะ กัจจายนะ และสัณชัย เวลัญจบุตร กรณีที่ ๒ เจ้าปายาสีผู้ครองเสตัพพนคร กรณีที่ ๓ พระภิกษุชื่อว่า ยมกะ และกรณีที่ ๔ พระศาสดิผู้มีความเห็นว่ามีญาณเที่ยงแท้มีอัตตาตัวตน

๒. วิธีการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นสัมมาทิฐิ วิธีการสื่อสารที่ดีหรือที่ประสบผลสำเร็จมีสัมพันธ์กับผู้รับสาร คือนักบวชผู้มุ่งแสวงหาธรรมสูงสุดหรือความหลุดพ้น เช่น พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ รูป พระชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร เป็นต้น ฆราวาสผู้เห็นทุกข์หรือประสบทุกข์มีความประสงค์ที่หาทางออกหรือพ้นไปจากทุกข์ อย่างเช่น พระยส พระกิสาโคตมิเถรี พระปฎาจาราเถรี บุคคลผู้ที่เคยกระทำผิด เช่น พระองค์สิมมา เป็นต้น กลุ่มผู้รับสารไม่ขึ้นกับเพศ

วัย หรือกาลเวลา อย่างเช่น พระเขมาเถรี รูปนันทาเถรี พระสีวลี ผู้นำหรือผู้ปกครอง อย่างเช่น พระเจ้าพิมพิสาร โรชะมัลลภคัษัตริย์ สาวกคนสำคัญของลัทธิอื่น เช่น สีหเสนาบดี คหบดี พร้าหมณ์เช่น สิงคาลกคหบดี และวิธีการสื่อสารที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์คือการสื่อสารเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจำนวนมาก อันประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของสัมมาทิฐิด้วยการสื่อสารภายในตนเอง การสื่อสารกับบุคคลอื่น การสื่อสารเชิงวัจนะและอวัจนะภาษา นอกจากนี้วิธีการสื่อสารที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์เฉพาะ เนื่องจากผู้รับสารมีความแตกต่างกันเรื่อง อธิยาศัย อนุสัยจริต อินทรีย์ที่แก่ก่อนไม่เท่ากัน ทำให้วิธีการสื่อสารมีความแตกต่างกันไป ดังเช่น เรื่องของพระปัญจวัคคีย์ พระชฎิลทั้ง ๓ พระนางเขมา พระนางรูปนันทา พระองค์สิมมา วิธีการสื่อสารที่สัมพันธ์กับบริบทที่มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เป็นอยู่ มีลักษณะเสมือนเป็นยุทธศาสตร์ในการสื่อสาร เพราะบริบททางสังคมในสมัยพุทธกาลมีวิธีการสื่อสารแบบต่างๆ เช่น แบบมุขปาฐะ แบบการสนทนา แบบวัจนภาษาและอวัจนภาษา

สัมมาทิฐิในฐานะตัวสารเป็นบ่อเกิดแห่งคุณงามความดีทั้งหลายนั้น เนื่องจากสัมมาทิฐิเป็นตัวสารที่จัดว่า เป็นอุบายวิธีสังเกตความเห็นความรู้ความเข้าใจภายในใจ หรือเป็นวิธีแก้ความเห็นที่เป็นมีจิตวิญญาณหรือความผิดจากใจให้หมดไป คือ ความเห็นความรู้ความเข้าใจในอริยสัจ ๔ คือ เห็นทุกข์ เห็นสมุทัย เห็นนิโรธ เห็นมรรค สัมมาทิฐิที่เป็นมโนสุจริต กล่าวคือความเห็นถูกต้อง ๑๐ อย่างคือเห็นว่าการให้ทานมีผลจริง การบูชาผู้มี

ผลจริง คุณของมารดาบิดามีจริง เพราะอาศัย ความเห็นถูกต้องเพียงอย่างเดียว พฤติกรรมที่ ดีงาม เช่น ความคิด การพูด และการกระทำที่ ถูกต้องเป็นต้น ย่อมเกิดขึ้นและเป็นหนทาง แห่งการบรรลุโลกุตระธรรม กล่าวคือ มรรค ผล นิพพาน และสัมมาทิฏฐิจัดว่า เป็นพื้นฐาน แห่งความเกิดขึ้นของคุณงามความดีหรือกุศล ธรรมทั้งหลาย และเป็นบ่อเกิดแห่งธรรมทั้ง มวล เปรียบสัมมาทิฏฐิคือ แสงสว่างของดวง อาทิตย์ที่อุทัยขึ้นมาทำให้สรรพสัตว์มองเห็น สิ่งต่าง ๆ ได้ ฉะนั้น สัมมาทิฏฐิในฐานะตัวสาร เป็นบ่อเกิดแห่งคุณงามความดีทั้งหลายเป็น เหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้นหรือที่ เกิดขึ้นแล้วก็ขึ้นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ ยิ่งขึ้น เพราะสัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ ตามทำนองคลองธรรม เช่น ความรู้ในอริยสัจ ๔ หรือเห็นไตรลักษณ์หรือรู้อกุศลและอกุศล มูลกับกุศลและกุศลมูล หรือปฏิจสมุปบาทได้ อย่างถูกต้อง นำไปสู่ความพ้นทุกข์ในที่สุด และกระบวนการเกิดขึ้นของสัมมาทิฏฐิ อาศัยปรโตโฆสะ คือการได้สดับรับฟังจาก ผู้อื่นและโยนิโสมนสิการ คือการใช้ความคิด แบบถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบแบบแผน คิดหา เหตุผล สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย รู้จักแยกแยะสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้เห็นตาม ความเป็นจริงตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปาทานของ ตนเข้าไปจับ

๓. พุทธวิธีการสื่อสารเพื่อสร้าง สัมมาทิฏฐิ พุทธวิธีการสื่อสารเพื่อสร้าง สัมมาทิฏฐิที่พระพุทธเจ้าได้ทรงทำการสื่อสาร ออกไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ คือ เพื่อ ประโยชน์ของผู้รับสารนั้น ได้ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงสังคมขึ้นในสังคมอินเดีย ทั้งใน

ระดับปัจเจกและระดับสังคม โดยเริ่มจาก จุดเริ่มต้นของการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลง สังคม ที่เริ่มมาจากพระกรุณาในหมู่สัตว์ของ พระพุทธเจ้าที่ทรงตัดสินพระทัย ทำการ สื่อสารเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน ทั้งๆ ที่ใน ครั้งแรกพระองค์ทรงเกิดความลังเลขึ้นใน พระทัย เพราะทรงพิจารณาเห็นว่าธรรมที่ พระองค์ตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งพาทวนกระแส และ ด้วยเหตุที่ธรรมหรือตัวสารทั้งหลายที่เมื่อ พระองค์ทรงทำการสื่อสารไปแล้วนั้นจะเป็น สิ่งพาทวนกระแส นั้นหมายความว่าย่อมต้อง เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างแน่นอน คือการ เปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจก ไม่ว่าจะเป็นการ สื่อสารเพื่อจุดหมายของปัจเจกบุคคลเอง กล่าวคือ เพื่อประโยชน์ตนทั้งในโลกนี้ โลก หน้าที่หรือประโยชน์อย่างยิ่งของปัจเจกบุคคล หรือเพื่อจุดมุ่งหมาย คือประโยชน์เพื่อผู้อื่น ประโยชน์ทั้งเพื่อตนและเพื่อผู้อื่น ทั้งในโลกนี้ โลกหน้าหรือประโยชน์อย่างยิ่ง หรือเพื่อ จุดมุ่งหมาย คือความดีงาม ความสุขของสังคม ก็ตามปัจเจกบุคคลนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่ง การกระทำ และการเปลี่ยนแปลงนั้น การ เปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกพิจารณาจากการ เปลี่ยนแปลงของบุคคลในแง่สถานภาพ เป้าหมายของชีวิต และความคิด ความเชื่อ พฤติกรรม การดำเนินชีวิต ดังนี้

๑. ด้านสถานภาพ การ เปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสถานภาพของปัจเจก บุคคล อยู่บนพื้นฐานของเกณฑ์การให้ สถานภาพแก่บุคคลแบบใหม่ ซึ่งพิจารณาจาก คุณภาพของความเป็นมนุษย์ตามคุณธรรมที่มี อยู่ประจำตน หรือตามความเบาบางของกิเลส หรือตามกำลังการขัดเกลาก่อนเอง โดยแบ่งได้ ๒ สถานภาพใหญ่ คือ บุคฺขชน และอริยชน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ ปัจเจกบุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตนเองจากปุถุชนเป็นอริยชนในระดับต่างๆ จนถึงอริยชนในระดับสูงสุดคือ พระอรหันต์

๒. ด้านเป้าหมายของชีวิต คือ เป้าหมายของชีวิตในระดับที่เป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิต คือการหลุดพ้นจากสังสารวัฏ มีความแตกต่างและเปลี่ยนแปลงไปในแง่ของการบรรลุถึง และลักษณะการของการบรรลุถึง กล่าวคือ ในพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายสูงสุดที่การบรรลุนิพพาน ด้วยการรู้แจ้งด้วยปัญญาในความจริง ๔ ประการ คือ ความจริงเกี่ยวกับทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางแห่งความดับทุกข์ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งมีลักษณะไม่สุดโต่ง ทั้งในทางอัตตคติลมหานุกโยคและกามสุขัลลิกานุกโยค หรือที่เรียกว่าทางสายกลาง อีกทั้งบุคคลสามารถที่จะบรรลุนิพพาน หลุดพ้นจากสังสารวัฏได้ด้วยตนเองโดยไม่ขึ้นกับผู้อื่น ความสามารถในการบรรลุถึงเป้าหมายของชีวิตนี้ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความตระหนักถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ภายในตนเองของบุคคลด้วย นอกจากนี้เป้าหมายของชีวิตในทางพระพุทธศาสนามีลักษณะของการจัดระดับ โดยอิงอยู่บนหลักการเรื่องประโยชน์ ๓ อย่าง คือ ประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์โลกหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต และมีลักษณะจำแนกเพื่อบุคคล ๓ ประเภท ได้แก่ ประโยชน์เพื่อตน ประโยชน์เพื่อผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น โดยเป้าหมายเหล่านี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ ตัวอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือ การเปลี่ยน

ศาสนาหรือลัทธิความเชื่อของบุคคลต่างๆ นอกพระพุทธศาสนาเป็นพุทธศาสนิกชน รวมทั้งการเปลี่ยนระดับเป้าหมายของพุทธศาสนิกชนเองในเรื่องประโยชน์ ๓ ระดับข้างต้น

๓. ด้านความคิด ความเชื่อ พฤติกรรม การดำเนินชีวิต ในประเด็นความคิด ความเชื่อ ความเห็น ที่รวมเรียกว่า “ทิฐิ” ในทางพระพุทธศาสนา เน้นทิฐิที่เป็นสัมมาทิฐิ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงจากมิถิฐิต่างๆ เป็นสัมมาทิฐิ ในประเด็นพฤติกรรม การดำเนินชีวิตที่บุคคลแสดงออก รวมไปถึงความสัมพันธ์ของบุคคลที่แสดงออกต่อกันด้วย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากทิฐิที่มีอยู่ พิจารณาในขอบเขตของผู้ครองเรือน และบรรพชิต การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเด็นพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน คือ บุคคลมีวัตรปฏิบัติ แสดงพฤติกรรม และดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและดีงาม เช่น มีปฏิสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อบุคคลรอบตัวอย่างถูกต้องเหมาะสม ไม่เบียดเบียนกันและกันตลอดจนชีวิตสัตว์ทั้งหลาย หมั่นประกอบแต่กุศลกรรม รู้จักดำเนินชีวิตในทางที่ไม่ตกต่ำ ไม่เป็นอันตรายต่อทรัพย์สิน และชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ส่วนบรรพชิตเกิดการเปลี่ยนแปลงในวัตรปฏิบัติเพื่อขัดเกลาตนเอง เพื่อการอยู่ร่วมกันของสังฆะและเพื่อการบรรลุสังฆธรรมสูงสุดการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคมในสมัยพุทธกาลนั้น

การเปลี่ยนแปลงระดับสังคมก็มีจุดกำเนิดมาจากการเปลี่ยนแปลงของปัจเจกก่อน โดยเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลง

จากภายในของเจ้าชายสิทธัตถะ จากเจ้าชาย
 ปุถุชนองค์หนึ่ง เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธ
 เจ้า ผู้ทรงเป็นธรรมราชา จากนั้นสังคมอินเดีย
 จึงเปลี่ยน จากการทำการสื่อสารของพระองค์
 การเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม เกิดขึ้นในด้าน
 ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแวดล้อมบุคคลอยู่ เช่น
 ระบบหรือเกณฑ์การให้สถานภาพของบุคคล
 ในสังคม ระบบความสัมพันธ์กันของบุคคลกับ
 บุคคลอื่นๆ คตินิยมและธรรมเนียมปฏิบัติของ
 สังคม ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง
 เป็นต้น สถานภาพทางสังคม มีการ
 เปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับสถานภาพทางสังคม
 และเกณฑ์การให้สถานภาพของบุคคลใน
 สังคมที่ชัดเจน คือ สถานภาพของบุคคลมิได้
 ผูกติดอยู่กับชาติกำเนิดแต่ขึ้นอยู่กับกร
 กระทำสถานภาพมิใช่สิ่งที่จะยึดมั่นถือมั่น
 สถานภาพของบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงได้
 และยังเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สืบเนื่องมาจาก
 ประเด็นเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมด้วยนั้น
 คือ สถานะและสิทธิของสตรีในการได้รับการ
 ยอมรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท และ
 ในการเข้าถึงบุญกุศลและการบรรลุธรรมได้
 ด้วยตนเอง ซึ่งเสมอภาคกับบุรุษ และโดยไม่
 จำกัดชนชั้นวรรณะ ระบบความสัมพันธ์ของ
 คนในสังคม จากเรื่องการไหว้ทิศ ๖ ซึ่งเป็น
 ความเชื่อที่อยู่บนฐานของมิจฉาทิฎฐิแบบเชื่อ
 ในสิ่งเป็นมงคลด้วยการกราบไหว้ทิศต่างๆ นั้น
 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้
 สะท้อนถึงระบบความสัมพันธ์และหน้าที่ของ
 คนในสังคม ระหว่างปัจเจกกับบุคคลอื่นๆ ใน
 สังคม ซึ่งเป็นตัวแทนของหน่วยย่อยในระบบ
 ของสังคม คือ ครอบครัว การศึกษา การ
 ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การงาน และศาสนา
 รวมทั้งยังได้นำเสนอ หลักการและแนว

ทางการปฏิบัติตัวของบุคคลต่อเรื่องต่างๆ ที่
 ล้วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม
 จึงได้ชื่อว่า “เป็นผู้ปิดป้องทิศ” ซึ่งหมายถึง
 ปกปิดช่องว่างระหว่างตนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง
 ได้อย่างแท้จริง ซึ่งระบบความสัมพันธ์นี้เป็นไป
 เพื่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น และตนเอง
 ต่อผู้อื่น หรือสังคมนั่นเอง อันเป็นประโยชน์ที่
 จะเกิดขึ้นทั้งในโลกนี้และโลกหน้า คตินิยม
 และธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม การ
 เปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับทิฎฐิ คตินิยม หรือ
 ธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทาง
 สังคมที่สำคัญๆ ได้แก่ การเปลี่ยนศาสนาของ
 คนในสังคม ทิฎฐิ คตินิยมและธรรมเนียม
 ปฏิบัติที่เกี่ยวกับช่วงวัยของการออกบวช
 ปาณาติบาตและความรุนแรง การอยู่ร่วมกัน
 อย่างสันติด้วยการให้อภัย และหลักคิด ความ
 เชื่อที่สะท้อนถึงศักยภาพของมนุษย์
 การเปลี่ยนศาสนาของคนใน
 สังคม เป็นการสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลง
 ทิฎฐิ ความเชื่อ คตินิยม และธรรมเนียมปฏิบัติ
 ของคนในสังคม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากทุกกลุ่ม
 ลัทธิ ความเชื่อ ที่ครอบงำสังคมทั้งสังคมอยู่ใน
 เวลานั้น อีกทั้งสะท้อนให้ทราบว่าทิฎฐิ คติ
 ความเชื่อ และธรรมเนียมการปฏิบัติใน
 พระพุทธศาสนานี้ คือคำตอบสำหรับปัญหาที่
 เป็นความทุกข์ร่วมกันของมนุษยชาติอย่าง
 แท้จริง การเปลี่ยนแปลงคตินิยมและธรรม
 เนียมปฏิบัติเกี่ยวกับช่วงวัยของการออกบวช
 เป็นการเปลี่ยนแปลงจากคตินิยมที่ว่าผู้ที่ยังอยู่
 ในวัยหนุ่มสาว เป็นผู้ควรแก่การบริโภคคามยัง
 มิควรออกบวช การออกบวชก็ต่อเมื่อเข้าสู่วัย
 ชราแล้วคตินิยมในประเด็นนี้
 สำหรับพระพุทธศาสนาแล้วผู้ที่
 สมควร และเหมาะสมออกบวชคือ ผู้ที่อยู่ใน

วัยหนุ่มสาว แม้เด็กก็บวชได้เพราะชีวิตเป็นของน้อย บุคคลมีอายุรู้ว่าตนเองจะตายเมื่อใด ปาณาติบาตและความรุนแรงที่ปรากฏในสังคมเกิดมาจากคตินิยมและธรรมเนียมปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับการบูชาญ และ การเหยียดชนชั้น การเปลี่ยนแปลงในประเด็นนี้เริ่มตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงความหมายและวิธีการบูชาญ เป็นการให้แทนการฆ่า ความกรุณาแทนการเบียดเบียน หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือโอวาทปาติโมกข์ รวมทั้งในส่วนอื่นๆ ทั้งในพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม ไม่มีส่วนใดที่เป็นไปในทางส่งเสริมสนับสนุน ให้สิทธิ หรืออนุญาตให้บุคคล ไม่ว่าจะเป็นผู้ครองเรือนหรือบรรพชิตหรือบุคคลในวรรณะใดก็ตาม กระทำบางสิ่งบางอย่างที่เป็นความรุนแรงหรือสะท้อนถึงความรุนแรงหรือความเบียดเบียนทั้งตนเองหรือผู้อื่น หรือทั้งตนเองและผู้อื่นทั้งในทางกาย วาจาและทางใจ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติด้วยการให้อภัย เป็นการให้ออกาสคน และเป็นการก่อให้เกิดความสมัครสมานกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งอิงอยู่บนหลักคิดเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ซึ่งหลักคิดนี้ได้เชื่อมโยงกับหลักคิด ความเชื่อที่สะท้อนถึงศักยภาพของมนุษย์ด้วยว่าเป็นผู้ที่สามารถกระทำการต่างๆ ได้ด้วยตนเอง และรับผิดชอบผลของการกระทำนั้นด้วยตนเอง มิต้องอ่อนวอนหรือรอให้ใครมาลิขิตความเป็นไป แม้กระทั่งหากบุคคลปรารถนาที่จะพ้นจากการกระทำความกรรมและการให้ผลของกรรมทั้งหลาย คือพ้นจากสังสารวัฏก็สามารถกระทำได้ด้วยตนเอง และระบบการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบบการศึกษาที่ชัดเจนคือ สิ่งที่ศึกษาเรียนรู้ วิธีการศึกษา หรือวิธีการ

เข้าถึงความรู้ การจัดการการศึกษา หรือส่วนสนับสนุนวิธีการศึกษา สิ่งที่ศึกษาเรียนรู้เปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้สิ่งที่อยู่ภายนอกตัว มาเป็นศึกษาเรียนรู้ภายใน ได้แก่ จิตของตนเอง ซึ่งเป็นจุดที่อกุศลมูลหรือกุศลมูลทั้งหลายเกิดขึ้นและดับไป ดังนั้นจึงต้องศึกษาเรียนรู้ถึงความทุกข์ที่ปรากฏอยู่ ต้นตอที่มาหรือสาเหตุ หรือการเกิดขึ้นของความทุกข์นั้น ความดับทุกข์และหนทางแห่งความดับทุกข์ ซึ่งเป็นสัจธรรม ๔ ประการ หรืออริยสัจ ๔ โดยมีสิ่งที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ หรืออบรม หรือพิจารณาเพื่อเข้าถึงสัจธรรม ๔ ประการนั้น จำแนกได้ใน ๔ หมวด คือ กาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งทั้ง ๔ หมวดนั้นเนื่องอยู่กับตัวเราเอง ด้วยการพิจารณาจากภายในเป็นสำคัญ วิธีการศึกษาหรือวิธีการเข้าถึงความรู้ในทางพระพุทธศาสนา เน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ผู้เรียนต้องปฏิบัติด้วยตนเองจึงจะสามารถเข้าถึงความรู้ได้ การท่องจำเพียงอย่างเดียว หรือการฟังตามๆ กันมา แม้การคิดตรองด้วยเหตุผล การอนุมานก็เช่นกันที่ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ที่แท้จริงได้ วิธีการศึกษาหรือการเข้าถึงความรู้ในทางพระพุทธศาสนา นั้น จึงมิได้มุ่งให้เกิดความรู้ตามคัมภีร์หรือทฤษฎีเท่านั้น แต่เน้นที่การปฏิบัติด้วยความเพียรด้วยตนเองตามกระบวนการของปัญญา เพื่อให้เกิดปัญญา ความรู้ที่แท้จริง การจัดการการศึกษา หรือส่วนสนับสนุนวิธีการศึกษา

นอกจากนี้ยังปรากฏบทบาทของพระราชอำนาจของการสร้างสังคมสันติสุขด้วยการเป็นพระราชครูสอนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่เบียดเบียนกันทั้งในฝ่ายประชาชนเอง และประชาชนกับรัฐ เป็นสังคมสันติสุข สำหรับพุทธวิธีสื่อสารเพื่อการสร้าง

สัมมาทิฐินั้น มีปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดสัมมาทิฐิมี ๒ ด้าน คือ ปัจจัยภายนอกหรือปรโตโฆสะ และปัจจัยภายใน หรือ โยนิโสมนสิการ สัมมาทิฐิเป็นตัวสารมืบทบาทนำกระบวนการพัฒนาชีวิตในทุก ๆ ด้าน คือ ทั้งทางด้านศีล (อธิศีลสิกขา) ด้านจิตใจ (อธิจิตตสิกขา) และด้านปัญญา (อธิปัญญาสิกขา) โดยมีลำดับขั้นตอนกระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย คือเริ่มตั้งแต่การสร้างปัจจัยแห่งการศึกษา ตัวนำการศึกษา จนถึงตัวการศึกษา ซึ่งแสดงไว้อย่างครบถ้วนในหมวดธรรมชุดเดียวกัน ได้แก่ “ปัญญาภูมิธรรม ประกอบด้วย การเสวนาสัตบุรุษ หรือกัลยาณมิตร (สัปปุริสสังเสวะ) การสดับพระสัทธรรม หรือการมีข้อมูลที่ถูกต้องดีงาม (สัทธรรมสวนะ) การทำในใจโดยอุบายอันแยบคาย หรือการคิดใคร่ครวญอย่างถูกวิธี การคิดตรិตรองให้รู้จักสิ่งดีหรือชั่ว โดยอุบายที่ชอบ (โยนิโสมนสิการ) และการประพหุติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว หรือการปฏิบัติธรรมที่มีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาที่พอดีเหมาะสม สอดคล้อง สมดุลกันตามขอบเขตความหมาย และวัตถุประสงค์ (ธรรมานุธรรมปฏิบัติ)

โดยความสำคัญอยู่ที่การสร้างปัจจัยแห่งการเกิดสัมมาทิฐิ เพราะสัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นเองไม่ได้ ถ้าไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิด ด้วยเหตุนี้จึงมีหลักธรรมหลายหมวดที่วางโครงสร้างกระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักพุทธศาสนาไว้ทั้งระบบ คือ เริ่มต้นด้วยการแสดงปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิไว้ ๒ ด้านด้วยกัน คือ ปัจจัยด้านสังคม หรือสภาพแวดล้อมที่ต้งามเป็นกัลยาณมิตร (ปรโตโฆสะ) และปัจจัยด้านความคิด (โยนิโสมนสิการ) โดยปัจจัยด้านสังคม จะใช้วิธีการ

แห่งศรัทธาเป็นพลังหลักในการผูกโยงบุคคลเข้ากับกัลยาณมิตร ความคิดความเชื่อที่เป็นสัมมาทิฐิ จึงพัฒนาขึ้นมาบนพื้นฐานของความซาบซึ้งตรึงใจ ความเลื่อมใสศรัทธาในผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรนั้น ดังนั้นจึงเรียกสัมมาทิฐิระดับนี้ว่า สัมมาทิฐิระดับศรัทธา ส่วนปัจจัยด้านความคิดหรือโยนิโสมนสิการ จะเน้นไปที่การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดสืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสายคิดแยกกระจายให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ถือว่าเป็นองค์ประกอบภายใน ที่จะทำให้เกิดโลกุตตรสัมมาทิฐิที่เป็นตัวนำในกระบวนการพัฒนาชีวิตอย่างแท้จริง นอกจากนี้สัมมาทิฐิในฐานะเป็นตัวสารทางสายกลางยังเชื่อมโยงกับไตรสิกขา คือ เน้นขั้นตอนการพัฒนาที่สูงขึ้นตามลำดับจนถึงระดับสูงสุดคือ ปัญญา โดยการปฏิเสธแนวคิดสุดโต่ง ๒ ด้านคือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมณานุโยค

๖. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างสัมมาทิฐิ” พบว่ายังมีประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจศึกษาอีกมาก รวมทั้งประโยชน์ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับชีวิตประจำวันและผู้มีอาชีพหรือหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในสังคมปัจจุบัน ดังนี้

๖.๑ ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

๑. พุทธวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างสัมมาทิฐิเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพด้านเอกสารในภาพกว้างและภาพรวม จึงมีเนื้อหา หากมีการวิจัยที่เฉพาะเจาะจงลึกลงไป ในรายละเอียดบางประเด็นและทำการวิจัยเชิงคุณภาพภาคลงสนามไปด้วยก็จะทำให้มีความ

ครอบคลุมมากขึ้น เช่น ศึกษาเฉพาะ สัมมาทิฏฐิกับบทบาทผู้นำในสังคมไทย ปัจจุบัน เป็นต้น จะเอื้อประโยชน์ในการ แก้ปัญหาเรื่องผู้นำในสังคมไทยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒. ควรมีการศึกษาในประเด็น เกี่ยวกับลักษณะแบบแผนของวิธีการสื่อสาร สัมมาทิฏฐิในเชิงพลวัตในฐานะเป็นแกนนำ ในกระบวนการพัฒนาชีวิต

๓. การศึกษาการสื่อสาร สัมมาทิฏฐิร่วมกับปัจจัยอื่นในเชิงวิเคราะห์ เทียบเคียงจากบริบททางสังคมในเชิง ประวัติศาสตร์ เป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจ ศึกษาวิจัยต่อเป็นอย่างยิ่ง

๖.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ ประโยชน์

๑. ควรมีการนำผลจากการศึกษา ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และในวงการวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในทุกวงการ ทั้งนี้ เพราะการสื่อสารเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ ตลอดเวลาในชีวิต และในทุกวงการ ทุกสาขา อาชีพ

๒. ในการสื่อสารทั้งผู้ส่งสารและ ผู้รับสารควรคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิด ตามมาให้มากที่สุด ทั้งในระดับปัจเจก ระดับ สังคม และระดับโลก

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____ . **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๓๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**.

กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระกวีวราญาณ (จำนง ทองประเสริฐ, ศ. พิเศษ, ราชบัณฑิต). **วิชาศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

วิเชียร รักการ. **วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเอสพรีนติ้งเฮาส์,

๒๕๒๙.

เสฐียร พันธรังสี. **พุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติ ฉบับค้นพบใหม่)**. พิมพ์ครั้งที่ ๖.

กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๕๐.

